

MRZLA GORA

V SAVINSKIH PLANINAH (2208 m).

DR. ANTON ŠVIGELJ.

Namenil sem se — bilo je 7. avgusta lanskega leta — čez Okrešelj v Češko kočo, kamor bi imeli priti drugi dan žena in tovarišica Darinka F., da bi polezli na Kočno in Grintavec. Ta dan sem že preplezal naporene južne stene Brane. Ondi smo otimali drznega turista, ki je v družbi sicer previdnega tovariša zašel v pečine, odkoder ni bilo pota ni gori ni doli in kjer je moral na ozki skalnati prižnici prezebrati vso ljubo noč. Mene pa je grelo žarko opoldansko solnce in s Kamniškega sedla se mi je odpiral diven razgled na Brano, Tursko goro, Rinko in Mrzlo goro, ki oklepajo ozadje razkošne Logarske doline in bujno zeleni Okrešelj. Krasni dan me je prevzel in čez dobro uro sem se že naslajal ob širnejšem razgledu z Brane.

Zdaj pa se mi že celo več ni ljubilo po starem potu nazaj. Zaupajoč v Kocbekovega „Vodnika“ in naznanjene „žice“, sem krenil, prišedši nazaj z Brane, pred severnim prodom na levo, da bi prišel čez „Rdeče griče“ na Kotličce. Toda turist obrača, gora pa obrne. Žic ni bilo — vzela sta jih zima in plaz — in ne vprašuj me, kako je šlo naprej po tistem strmem, krhkem skalovju, ki se nanj opira široka Brana nad Kotličci. Kdor je bil že v podobnem položaju, ve, da mi je bil tu še peti plezalni organ premalo, in prav zadovoljen sem bil, ko sem slednjič stopical po kotličkem melu nizdolu.

Zdaj, ko vendar že stoji Kamniška koča, se bo pač dala napraviti zveza med Kamniškim sedlom in Skuto, oziroma Podi in Češko kočo čez Brano, Kotličce, ob Turski gori nad Turski žleb, da ne bo treba prav odveč tratiti višine in časa s prelazom čez Okrešelj.

A tudi še sedaj ne bo nikomur žal, kdor bo s Kamniškega sedla po krasno popravljenem in morda še preveč zavarovanem potu, po širokih in položnih, bodi skrbno izklesanih, bodi lesenih stopnicah posestil divno planino Okrešelj. Jaz ne poznam tiste tolikrat navajane španske doline, ki se ž njo zmeraj primerja Logarska, — zdi se mi pa, da je vsako primerjanje prav odveč. Vse so lepe naše doline, vse te navdušujejo za krasno našo domovino — a gledat jih pridi, stopi v kolo slovenskih planincev

in izvil se ti bo vrisk iz srca, kakor se je tisti čvrsti turistki iz Kamnika, ki je, prišedši vsa izmučena s Skute po Turskem žlebu na Okrešelj in zroč te divne naše gore, žareče v večernem solncu, zavriskala, da je odmevalo na sto strani.

Sam sem bil ta popoldan na Okrešlju, kneževal sem v idilskem tem miru, dokler ni znani bojni klic „a-la-la-i-ti!“ še bolj znanega „Joštarja“ predramil tišine. Pet „Joštarjev“ in jaz ponižni „Šmarnogorec“ — pa smo vzbudili življenje in vrvenje, da so se oskrbniku nemške kočje kar oči iskriale.

Kjer so zbrane take korenine slovenskih planincev, tam se seveda tisti večer ne gre spat. Zato nas je drugi dan šele solnce zbudilo, in ko smo se na koncu Mrzlega dola pod Savinskim sedlom pri skali z napisom „Mrzla gora“ razhajali, je režal vsakomur z nahrbtnika pristen in pošten planinski — maček.

Najraje bi jo bil pobral z veselimi tovariši proti Češki koči. Ker pa sem že toliko čul o težkočah „Mrzle gore“, o „strašanskem potu“ nanjo — vsaj vodnik Potočnik ga baje tako imenuje — sem jo na vsak način hotel imeti v zapisniku svojih vrhov, predno se pot nanjo uredi in opremi z vsemi udobnostmi, kakršnih zahtevajo tisti planinci, ki jim je najlepša pot na Triglav — Tomiškova pot — kar v strah in grozo, ker ni s klini tako obsajena kakor — jež.

Nastop iz Mrzlega dola na Mrzlo goro je odkril znani vodnik Potočnik in pot markiral z rdečimi križi. In res je to pravcat križev pot. Od rečenega kamena treba čez ruševje severovzhodno do strmega jarka. Tu sem odložil nahrbtnik ter vzel s seboj le aluminijevo čutaro, kjer sem imel mešanico čaja, limonade in vina — vse vprek, da se le žeja ugasi. Nadalje mi je kazala ob strmi steni napeta žica smer ob južnovzhodni strani strmega skalnega pobočja do melaste zareze. Odslej se menjavajo skalni stolpi s kamini, jarki in žlebovi. Zdaj prideš na greben, pa moraš spet doli, zidki z dobrimi oprijemki ob razritih skalnih stenah, počti, gladke skale — vsega imaš v izobilju. Plezanje je prijetno in zanimivo, tem bolj, ker te končno vselej preseneti rdeča znamka tam, kjer si je prej zaman iskal, in te potolaži o pravi smeri. Slednjič prideš po strmem žlebu do vrhovnega grebena. Mislíš že, da si na vrhu. A še te ustavlja par nizkih žandarmov, ki jih treba na levi ali desni obiti, pri čemer ti uhaja pogled zdaj daleko na sever, zdaj na jug. Natančno takega pota ni moči opisati. Paziti moraš venomer, da te kak oprijem ne prevara in se ti ne izruje pod roko ali ne zdrsne pod nogo. Više in više plezaš in minute ti beže diroma. Polasti se te tolikrat opisani, a kljub temu neopisni čut samozadovoljstva, ko se z lastno močjo,

navezan le na sile lastnega mišičja naporno dvigaš proti vrhu. Razumevati počneš, zakaj veleturisti (Nemci jih imajo v izobilju, Čehi tudi že nekaj — na čelu jim izborna plezalca dr. Dvorský in Čermák — v nas je le nekaj kandidatov) zastavljajo vse svoje sile, da si pribore »zmago« nad mrtvim skalovjem, nad navidezno nepristopno steno! Tudi triumf človeka nad naravo!... In vendar nas ima narava vse v svoji trdi roki in se nad marsikom bridko ali — če hočete — krvavo maščuje ondi, kjer si je postavila skalne ali ledene smrtonosne stene za branik svojih gorskih krasot.

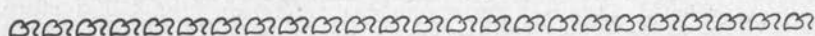
Tudi jaz sem se razvnel in vse je gorelo v meni, ko sem slednjič menil, da imam pravi vrh pred seboj. Iti bi bil moral po zelo ozki, a varni polici okrog strmega robú, pa sem silil naravnost gori, delal vzmihe, da bi me bil sam dr. Murnik vesel, pritiskal se k strmi steni, da bi povečal adhezijo, ter iskal vsake vidne brazgotine in zarezice. Misli pa so mi uhajale domov, češ, tam imaš udobnosti odveč, prijetno stanovanje, mehke naslanjače, dobro kosilo in — last not least — ženo in čvrsta dva fantiča... pa se mučiš in telovadiš tod okrog, da ti pot lije s čela. Prijemal se me je kes, zakaj sem v ruševju pustil nahrbtnik in v njem plezalne čevlje, ki bi mi zdaj tako dobro služili. Slednjič sem sklenil, da sam sploh nikamor več ne pojdem, kaj le še v take stene — — in bil sem na vrhu. Še par neznatnih skalnih robov, pa se mi je pokazal iz kamenov zloženi »možic«.

Sedel sem in se nekoliko razgledal tja doli na zeleno Koroško in Štajersko, proti vitki Ojstrici, zobčastim Škarjam, široki Planjavi in razsežnemu Kamniškemu sedlu. Brana, Turska gora, Rinka — vsepovsod same skalne strmine! Težko si je misliti lepši kontrast. Pod teboj kultura: Dravsko polje in bogata Logarska dolina, pred teboj prvotnost: nerodovitno skalovje in strmi, težko dostopni vrhovi večnih gora. Okroginokrog pa tisti velikanski planinski mir, tisti nad vse blagodejni pokoj, ki ti objame vso dušo, da popolnoma čutiš opravičenost krilatega izreka: »beg od kulture«, ki ga je dal v odgovor navdušen turist na vprašanje, čemu hodi na gore, dočim ima v velikem mestu vse boljših duševnih užitkov...

Solnce se je nagibalo čez poldan in pot do Češke koče je še dolga. Treba mi je bilo misliti na odhod, ki je bil primeroma mnogo lažji od nastopa. Plezanje nizdolu je spet z druge strani zanimivo: marsikje se čudiš, da si tod mogel priti gori, drugje se ti zdi spet vse neznano, da rdečim znamkam, sicer dobrim znankam, kar ne verjameš. V dobri poldrugi uri si doli, dočim si hodil na vrh dobro uro več.

Češka pot čez Savinsko sedlo, Žrelo in Vodíne je znana. Skoraj si ni treba misliti lepše in boljše. Oporekati se češkim planincem ne more, da so ustvarili baš v Savinskih planinah izborne zveze, otvorili ta del naših domačih gora najširšemu občinstvu in tako oteli krasen kos naših planin nam.

Končno me je sprejela v varno in prijetno svoje zavetje najponosnejša naša planinska stavba: Češka koč, kamor je — pa šele v pozni nočni uri prišla tudi željno pričakovana dvojica navdušenih slovenskih turistk. Drugo jutro navsezgodaj pa smo že vsi trije speli po drznem Kremžarjevem potu na Kočno in čez vse te krasne vrhove do Ojstrice.

SLEDOVI LEDNIŠKE DOBE PRI TOLMINU.*)

FERD. SEIDL.

Tolminska okolica je ena najlepših krajin na Slovenskem. Temeljne poteze daje krajini dolga, skoro premočrtna dolina z razmaknjenimi pobočji in širokim dnom. Lega na južni strani visokogorske Triglavske skupine in bližina Jadranskega morja ji zagotavljata obilico južne svetlobe in milo podnebje. Videti je, kakor da bi bila dolina zaključena na spodnjem koncu pri Tolminu in enako na gornjem pri Kobaridu. To vzbuja vtisk, kakor da je tukaj krasen kos sveta ustvarjen sam za sebe, odločen od vrvenja in šumenja vnanjega življenja. V tem zmislu je ugodno, da je izpeljana nova bohinjska železnica le tik do vhoda v Tolminsko okolico pri Sv. Luciji.

Na zapadni strani Tolmina se neovirana živahno vije modrozelena Soča med bujnimi tratami in polji po široki strugi, ki jo je reka sama obrobila z belim prodom. Ob vzhodni strani pa buči v globoko zarezani strugi divji gorski potok Tolminka in hiti, da se pridruži bistri Soči s svojim sorodnim vodovjem.

Strmo srednje gorovje spremlja Sočo ob obeh straneh, odeto z mehkim zelenilom gostih trat in temnimi gozdovi, ki se dobrodejno menjavajo. V ozadju pa se vzpenjajo v drzno višino

*) Gosp. profesor Ferd. Seidl je priobčil ta članek septembra meseca t. l. v »Soči«. S prijaznim njegovim dovoljenjem ga prinaša tudi naš list, da dobi sestavek trajnejšo veljavo; saj pripoveduje o stvareh, o katerih se bo še čez leta marsikdo rad poučil, ker so popularno-znanstveni članki iz našega alpskega sveta še jako redki.

iz belega kamena zgrajeni vrhovi in grebeni v veličastni vrsti od Krna (2246 m) doli do Vogla (1923 m) in dalje proti Gradici (Rodica, 1965 m). Neskončna modrina neba nad njimi zaključuje krajinsko sliko, ki se odlikuje z mnogovrstnostjo oblik in barv, ter mogočno uveljavlja vtisk orjaško nakopičene snovi. Iz doline in z bližnjih vrhov zagledaš vso to krasno gorsko krajino z vsakega stališča v drugačnih oblikah in v različni sestavi. Kdor pozna Savsko dolino na Gorenjskem, rad pritrди, da je neskončno iznajdljiva priroda znala ustvariti v Soški dolini med Tolminom in Kobaridom povsem različno prizorišče in da se tu predočuje lepota gorskega sveta na drug, prav poseben način. Obsežni trg Tolmin je nameščen na nekoliko vzvišeni plošči med Sočo in Tolminko. Za njim se dviga osamljen kopičasti Grajski hrib (428 m). Na njegovem vrhu molé iz gošče razvaline nekdanjega Tolminskega gradu. Odtod se nudi krasen vsestranski pogled na pokrajino. Prijazni Tolmin in pa vasi v njegovi okolici ter polja naokrog oživljajo ondi razgrnjeno podobo. Prekrasna slika zanima gledalca tem bolje, ker tod stanujejo zgolj le Slovenci, delavni, napredni ljudje, ki prišleca radi pozdravljajo in so mu uslužni z izredno prijaznostjo.

V pokrajinski sliki Tolminske okolice se nahajajo še grički, ki jih doslej nismo omenili. Neznatni so. Njih voljno oblikovano površje pokriva sočnato zelena trata. Zatorej pokrajinske slike ne motijo. Lepo se ji prilgajo. Pozorno oko pa vendar zapazi, da so nekaj primeček, nekaj tujega, kar pravzaprav ne spada v sliko, ki je zasnovana v velikem merilu in izvršena s krepkimi potezami.

Dno Soške doline je tod ravno ali pa razdeljeno v ravne stopice, police — kakor je običajno ob večjih rekah. Gradivo mu je prod, kakršnega prinaša in naplavlja Soča še dandanes. Starejši prod se je v stoletjih in tisočletjih, odkar že tu leži, sprijel in je sedaj čvrsta labora. Na eni polici iz takove labore se razprostirajo hiše in cerkev Tolminskega trga.

Prej omenjeni grički so namešчени nad soško laboro. Nastali so torej kasneje, kajti njih podlaga je že bila na sedanjem mestu, pozneje šele je priroda zgradila one holme, ki jih vidimo pod Zatoiminom, pri Žabčah in pri Volčah. Res so torej primeček, kakor smo jih prej imenovali, in spadajo med najmlajše stvaritve prirode v tem kraju.

Katera prirodna sila jih je ustvarila, kedaj in kako? Izvedenec, ki si stvar temeljito ogleda na mestu, najde ondi celo skupino pojavov, ki soglasno in brez dvojbeno izpričujejo, da so oni grički in njim sorodne ustvaritve delo »ledniške dobe«.

Sedanja doba s podnebjem, kakršno je dandanes in je bilo že enako za časa Rimljanov, traja kakih 20.000 let. Tako približno sodijo strokovnjaki, ki poznajo zgodovino zemeljske oble, kolikor jo je možno danes poznati. Poprej pa je gospodovala kakih 200.000 do 500.000 let »ledena doba«. Podnebjje je bilo takrat — razen značilnih presledkov — ostro in mrzlo. Alpe so bile pokrite s trajno snežno odejo in od nje je izhajala neizmerna množina ledu. Ne le visoko v gorovju ležeče stranske doline so bile na dnu zastrite z mogočnim ledenim oklepom, celo daleč doli v glavne doline je prodril led, pomikaje se dalje kakor grozna ledena reka.

V obsežni visokogorski skupini našega Triglava se nahaja dandanes le prav majhen lednik na severovzhodni strani najvišjega vrha. V ledeni dobi pa so se razprostirali ledniki z gorskih višav na vse strani daleč doli celo v glavne doline. Na gorenjem Kranjskem je ledena reka segla še preko Radovljice proti Kranju.

V Soško dolino je pridrla iz Trente in iz stranskih dolov mogočna ledena reka in je segla doli do Tolmina. Še celo niže, pri Selu pod Senskim vrhom se nahajajo nje brezdvobeni sledovi.

Znano je, da se tekoča voda v potokih in rekah zajeda v strugo in jo pogloblja. Dolino, ki na njenem dnu teče voda, je tekoča voda sama zarezala tako, kakor lemež na plugu reže brazdo. Take doline se proti dnu ožijo, pobočji obeh strani visita naravnost proti vodotoku na dnu dolinske zारेze.

Tudi mogočni, več sto metrov debeli ledniki so poglobljali strugo, ko se je težka, ogromna množina ledu po njej pomikala nizdol. Toda široki lednik ne reže kakor lemež na plugu, nego struži kakor mizarjev skobelj. Lednik izskoblja svojo podlago in naredi pod seboj široko dolino s plitvim dnom in strmimi pobočji. Zlasti med Kobaridom in Tolminom je lepa oblika doline na prvi pogled očitna. V njej vidimo delo nekdanjega lednika.

Soča je bila že pred lednikom začrtala dolino. Iščeč izhoda, je tekla nekaj časa preko Zatoľmina in je na tej strani odločila Grajski hrib. Slednjič si je izbrala sedanjo pot med Volčami in Tolminom ter osamila Grajski hrib na zapadni strani. Tolminka je zarezala na vzhodni strani in tako je dobil hrib z razvalinami Tolminskega gradu svojo mično piramidasto obliko na samem. Na enak način je Soča iskala izhoda ob obeh straneh Bučenice. Obveljal je sedanji odtok mimo Sv. Lucije, ker je tu reka Idrija prišla Soči na pomoč s svojim vodovjem in pospešila zarezavanje doline pod Sv. Lucijo.

Lednik se je v vsej svoji širjavi ustavil pred Bučenco. Odtod je poslal en ozek podaljšek mimo Lubinja do Sv. Lucije in drugega od Volč preko Čiginja do Sela. Od Sv. Lucije naprej proti Ročinju in dalje do Solkana pri Gorici ima dolina povsem drugo obliko kakor med Tolminom in Kobaridom, in sicer tako, kakršno ustvari tekoča voda. Razlika v nastanku se torej zrcali v vnanji obliki. Potniku, ki prihaja od juga, stopi kontrast živo pred oči, ko zapusti tesni južni kos doline in se mu odpre pri Tolminu pogled v široko nekdanjo lednikovo strugo.

Današnji ledniki prinašajo na svojem hrbtu obilo grušča, to je onega kamenja, ki ga na straneh lednikove doline zmrzal neprestano ruši in trga s sten. Robati kameni obleže na ledniku ali pa zaidejo v razpoke ledu in po njih celo do lednikovega dna. Tu se z lednikom pomikajo dalje pod pritiskom vse ogromne teže ledu. Robati kosi se pri tem obtolčejo in ogladijo. Kamenj, ki so bolj trdi, opraskajo in orazijo mehkejše. Ko se lednik staja, ostane grušč, ki ga je prinesel v nižavo, na mestu in tvori dolge groblje, zlasti ob straneh in na spodnjem koncu lednikovem. Te groblje ali gomile ostanejo in se ohranijo tisoče in tisoče let ter so trajne priče nekdanjega lednika. Sestavljene so tako značilno, da jih ni lahko zamenjati s tvorbami drugačnega izvora, na primer z gorskimi usadi ali plazovi, ki se v Alpah pogostoma nahajajo, tudi ne z gruščem ali prodom, ki ga nanese hudournik. V ledniški groblji se nahajajo včasih tako velikanske skale, da takih ne bi zmož celó najbolj deroč hudournik. Lednik pa jih prenese na svojem hrbtu daleč od njih prvotnega ležišča.

Ko se ledena reka pomika nizdol, pritiska vsa ogromna teža ledu na dno struge in kolikor toliko tudi na strani. Od kamenja, ki je zamrzlo v ledu, se obtolčejo neenakosti v skalnatem dnu in straneh struge ter se ogladijo. Trši kameni pa gladine opraskajo in orazijo.

Zeleni griči pri Volčah, Zatulminu in Žabčah, ki smo jih prej omenili, so po vsej svoji sestavi brez dvojbe ledniške groblje. Enake vidimo pri Lubinju, pri Čiginju in Selu, pri Sv. Luciji*),

*) V Sv. Luciji se nahajajo tri ledniške groblje. Prva je zaokroženi grič med župno in pokopališko cerkvijo. V njem je vse polno kamenov, ki kažejo lednikove praske. Na tem griču je sedaj zasajen vinograd — najsevernejši v Soški dolini. Kolika izprememba! Toplote željna vinska trta objema s svojimi koreninami grušč, ki ga je nanesel vsemu življenju sovražni lednik, in srka iz njega snov za sočnato sladko grozdje! Druga ledniška gomila je grič na vzhodni strani pokopališke cerkve. Na njem je stalo v prazgodovinskem času gradišče. Odtod je krasen razgled na vse strani. Na vzhodnem vznožju tega griča se začena mičen nasip, pol kilometra dolg, proti jugu vzbočen — to je tretja ledniška gomila.

dalje pri Kamnem in Smasteh, pri Kobaridu, Trnovem, Srpenici, Žagi itd. Velikanske ledniške groblje se nahajajo pri Breginju in Borjani. Povsod brez dvojbeno izpričujejo, kod je segal nekdanji Soški lednik, ki je imel svoj početek v mrzlih visočinah Mangarta, Razora, Triglava in Jalovca (Monte Maggiore, 1667 *m* nad Breginjem).

V ledniški groblji, ki sega od Zatoľmina preko Tolminke do Žabč in dalje proti cerkvi sv. Marka, je dovolj kosov, ki so oglašeni in počrtani s krepkimi razami. Ti znaki govore tako jasno kakor napis na kovanem denarju in pričajo o svojeročnem delu lednikovem.

Pot ob Tolminki od mosta pri Tolminu proti Dantejevi jami vodi na več krajih preko ledniške groblje. Takoj nad mostom na desnem bregu je vozna pot zarezana vanjo, da se vidi raznovrstno gradivo, ki je v njej nakopičeno v divjem neredu. Dalje vodi pot ob opekarni. Opeko izdelujejo iz ilovice, ki se nahaja pod Zatoľminom v ledniški gomili. Ko se v lednikovem dnu brusijo in gladijo kameni ob strugi, odpada drobna mel, ki jo potem odnese lednikov potok in drugje zopet odloži. Ilovica pri Zatoľminu in Čiginju je taka mel. Na enak način je nastala „kreda“, ki jo kopljejo pri Srpenici.

V ledniškem grušču, ki je nakopičen ob Tolminki med Tolminom in nje izlivom v Sočo, se nahajajo velikanske skale. Z bližnjega hriba se niso zvalile na sedanje mesto, ker so iz belega kamena, kakršnega ni v polubinjskih bregovih in tudi ne v Bučenici. Tolminka, dasi ima v sebi vso moč deročega gorskega potoka, vendar ne bi odolela tolikim skalnatim orjakom. Le neomejena sila lednikova jih je mogla prinesti na sedanje mesto. Druge prirodne moči ne poznamo, ki bi bila mogla izvršiti to delo.

Kdor gre iz Tolmina po vozni poti proti Polubinju in se sredi pota ozre proti severu, zagleda pred seboj presenetljive oblike v krajinski sliki. Mala planota, ki nosi skrito cerkvico sv. Marka in je obrasla z gosto trato, je proti opazovalcu strmo odrezana. Nad robom strmine pa je vrsta čudolepo zaokroženih gričev, ki so iz istega gradiva kakor vsa strmina, namreč iz trdega kamena. Sedaj, ko poznamo lednikovo delovanje, umemo tudi, da je nekdanji lednik tu ostružil skalnato podlago, ko je drčal preko nje, in je zaokrožil rtiče, ki so moleli iznad nje ter mu bili na poti.

Na podoben način je zaokrožen zapadni odrastek Bučenice, ki tvori sedaj prijazno visočino Kalvarije nad Volčami. Nekdaj se je tu prevalil del lednika, ko je prodiral preko Čiginja proti Selu.

V vseh tu naštetih primerih je okroglina porasla s trato, zato je ni moči naravnost videti ostružene skale same. Vrsta prič, ki soglasno govore o davno minoli zagonetni ledeni dobi, bi se izpopolnila bistveno, ko bi bilo moči videti učinke lednika na goli skalnati strugi ledene reke. Tudi to vidimo v bližnji okolici Tolminskega trga.

Ko pridemo čez most preko Tolminke pri Tolminu in krenemo proti Polubinju, stopimo na vozno pot, ki se spočetka nekoliko dviga nad cesto, vodečo v Sv. Lucijo. Le malo korakov storimo in oko se ustavi ter na levi strani zazre zaželjeno pričo. Tla tvori trda skala. Nad njo leži grušč ledniške groblje. Na nekoliko krajih, zlasti razločno na enem, pa je živa skala iznenadno oglašena in očitno opraskana s krepkimi razami. V bližini najbrže pokriva groblja še marsikateri tak ledniški ogladek (Gletscherschliff), morebiti še značilnejši, nego je ta, ki je sedaj slučajno odkrit.

Tik Celovca je grič „Kreuzberg“. Na njem se nahaja izborno ohranjen, zelo značilen ledniški ogladek, ki izpričuje, da je mogočen dravski lednik pokrival koroško kotlino, ki je sedaj bujno zelena in obilno naseljena. Koder se razprostira blesteča gladina Vrbskega jezera, kjer stoji glavno mesto Celovec, tam se je gnetla v ledniški dobi neizmerna množina več sto metrov debele plasti ledu proti vzhodu. Med drugimi ohranjenimi sledovi tega čudnega prizora je omenjena skala na griču tik mesta sicer nema, a vendar verodostojna priča. Zato so postavili okolo nje ograjo, da se prirodna znamenitost obvaruje še nadalje, ko se je doslej nešteto število tisočletij ohranila brez vidne poškodbe.

Prav bi bilo, ako bi tudi omenjeni ledniški pojav pri Tolminu obvarovali. Sicer je le skromna, neznatna stvar; ljudje hodijo dan za dnevom mimo, ne da bi jo opazili — in vendar je znamenit spomenik iz starodavne zgodovine domovinskih tal.

~~~~~

IZ NOVEGA MESTA V SARAJEVO NA KOLESU.

(DALJE.)

JURAJ LUBIČ.

Na levem bregu visoko nad reko se razteza stara trdnjava. Tukaj je bilo l. 1878. krvavo klanje. Čekič beg je jako spretno vodil vstaše in ne vem, kaj bi se bilo zgodilo, ko bi v najusodnejšem trenutku ne bil prav slučajno prišel topničarski

poročnik od Gradiške sem. Vstaši so že hoteli vdreti v bolnico, kjer so imeli bolniki in zdravniki že pripravljen strup, da se v skrajni sili odtegnejo gotovemu trpinčenju. Top počí in prva krogla zadene ter požene vstaše v beg.

Pod trdnjavo je vrt. Tam imajo vojaki svoje prav udobno urejeno kopališče. Po posebni prijaznosti oskrbnikovi sem se smel ob nenavadnem času kopati. Mrzla voda (14 stopinj) me je popolnoma pokrepčala.

Vrbas izvira pri Gornjem Vakufu in se po 253 *km* dolgem toku izliva pri Svinjarju v Savo. Tam je 70 *m* širok. Sedem kilometrov severovzhodno od mesta se steka z njim reka Vrbanja.

Banja luka, prej sedež bosenskega paše, je glede bogastva in trgovine znamenito mesto. Sedaj šteje že nad 14.000 prebivalcev. Največ je izlamitov, potem katolikov in razkolnikov, najmanj Židov. Njega lega na krasni, rodovitni planjavi ob znožju zadnjih panog Biljevine in Manjače, 156 *m* nad morjem, je za razvoj zelo ugodna. Banja luka je sedež okrožnega oblastva, okrožnega sodišča, finančnega nadzorstva, vojaškega štacijskega poveljništva, katoliškega in srbskega škofa in ima osemrazredno višjo realko, višjo dekliško šolo, tri ljudske šole, samostan usmiljenk in tri medrese (turške šole za duhovnike), tobačno tovarno s 300 delavci in mnogo društev.

V dolini reke Vrbasa blizu Banje luke, ob cesti, ki pelje v Staro Gradiško ali Berbir, imajo trapisti svoj samostan in svoje tovarne. Izdelujejo pa pivo, sir, likerje, sukno. Njih roba je v istini jako dobra, ker zdrži konkurenco s svetovnim trgovom. Samostan obstoji že nad 30 let. Tam se nahajajo sirotišče, deška vzgojevalnica ter zavetišče za mladeniče, ki se učijo v samostanu raznih rokodelstev. Znamenit je tudi umetni mlin, ki melje vse vrste moko. V tovarnah je električen obrat, po vseh poslopih pa seveda tudi električna razsvetljava.

Idoč po carskem drumu proti Gornjemu Šeherju, vidiš že bolj doli na desno velik in dolg zagrajen prostor, ki se razteza do predmestja. Med visoko travo in drevjem je mnogo mohamedanskih nagrobnih spomenikov. Tam doli na koncu pa ti kažejo kamenito pločo, kjer je baje Sulejman Krasni, vodeč svojo vojsko proti Dunaju, molil. Znamenita je tudi vojašnica ob Vrbasu, do katere vodi senčnat drevored pičle pol ure iz mesta. Na vežbališču stoji spomenik iz lehnjaka, ki so ga postavili leta 1878. padlim junakom.

Ob poldveh popoldne sem v najhujši vročini odšel iz Banje luke. Še predno sem zapustil Gornji Šeher, sem že zapazil, kako

se je hribovje ob vsaki strani zblíževalo. Prišel sem najprvo v veliko kotlino, ki se je bolj in bolj ožila, dokler se nista obe-stranski velikanski strmini malone objeli. Prostora je bilo samo za reko in za cesto. Kar sedaj vidiš, je težko opisati. Občudujoč zreš sedaj na strme, s košatim drevjem obrasle nebotične stene, sedaj na levo podse, kjer se preriva zelena reka Vrbas, vsak hip izpreminjajoč barvo. Tu ti teče mirno, ponosno v globoki strugi, tam gori se prikaže liki srebrn trak, dalje zopet žubori tajinstveno. Hkratu pa se razljuti. Velikanska skala ji skuša zapreti pot. Vrbas pa ima svoj cilj. Tam daleč ob severovzhodu ga poželjivo pričakuje nevesta Sava. Mudi se mu, zaprek ne pozna. Z vso jezo se zažene ob skalo in bobneč pohiti zmagonosno v daljino. Stene se zopet stisnejo in znajdeš se v prav ozki soteski. To je takozvano «Tjesno». V istiniti postaja tesno pri srcu. Človek bi mislil, da bo vse to na mah skupaj zletelo in ga pokopalo. Vidiš, tam spredaj že sili velikanska pečina iz orjaškega objema Osmače planine! Prav nad glavo ti visi. Na tej pečini je razvalina Zvečaj, kjer je baje v 15. stoletju bosenski vojvoda Hrvoje včasi rezidirал. Trdnjava Zvečaj je po smrti zadnjega bosenskega kralja dobila od prodirajočega sultana Muhameda II. posadko Janičarjev, to je podjarmljenih Bošnjakov, katerim je poveljeval poturčeni Srbin Mihajl Konstantinovič iz Ostrvice.

Še malo naprej, potem pa se kakor na čaroben udarec razmaknejo stene in prikaže se ti solnčna ravan v najlepšem sijaju. Obenem te vabi po 25·5 km vožnje (ob 1/4 4 popoldne) k kratkemu počitku vas Krupa.

Vročina me je bila izdelala, tem bolj, ker sem bil že utrujen odšel iz Banje luke. Komaj sem čakal krepila. Gostilničar mi prinese naročeni vrček rdečega vina. Vrček je imel odtiske kakih sto umazanih ust in prstov, vrhu vina pa je plaval za prst na debelo kan. Odkod je bilo vino, to ve sam Bog! Gnusilo se mi je. Ne dotaknem se ga, ko bi tudi moral takoj poginiti. Pri sebi nisem imel proti svoji navadi prav nobene kaplje! Pri koči zagledam domačo hčerko, ki je nesla vodo. Bila je sicer jako slaba, topla, toda dovolj me je za silo pokrepčala. Ko počivam v lopi, je žejen Bošnjak kmalu pogruntal, da se branim vina. Prisedel je k meni in je po kratkem uvodu, kateremu predmet je bilo lepo vreme in vročina, naravnost vprašal, zakaj ne pijem vina. Dejal sem mu, naj ga le on izpije, ako ga hoče. Komaj mi je šla zadnja beseda iz ust, je že moje vino s kanom vred izginilo v neizbirčnem želodcu hvaležnega Bošnjaka.

Ob štirih sem se dvignil.

Ravan je kmalu izginila in divil sem se zopet novim pokrajinskim slikam. Na desno Manjača (1172 *m*), na levo Tisovac planina (1218 *m*) s svojim temnozelenim drevjem. Visoko tam gori te pozdravljajo temne hoje in smreke, v sredini prastari košati hrasti, spodaj debele bukve, vmes pa slikoviti jarki, razdrapane gigantske pečine in robidovje. Krasen pogled! Najvišji vrh Manjače diči okrogel srednjeveški stolp. Košate bukve se ti približajo do ceste, nudeč ti hladne sence, kmalu pa se znajdeš v solnčnati livadi v Aginem selu, nad katerim čuva daleč v ozadju turobna Čemernica planina (1323 *m*).

Bilo je ob petih popoldne, ko sem lačen in truden dospel v vas Bočac, 146 *km* od Krupe, na meji treh okrajev. Tu sem dobil v moderno urejenem hotelu, česar sem zaželel. Ker ni bilo gospodinje baš doma, sem hitro imenoval hotelirja za svojega osebnega kuharja, ki mi je vse skuhal, spekel in scvrl v mojo največjo zadovoljnost.

Bočac je mohamedanska vas, kjer se nahaja posebno veliko orehov. Na levo poleg ceste so v skupini starih orehovitih dreves ostanki stare krščanske bazilike. Od hotela je videti na nasprotnem hribu na desno razvalino stare trdnjave in mošejo. Daleč odzadaj se skriva Varcar Vakuf, pred njim pa Rogelj, kjer je počil leta 1878. prvi strel in kjer je padel nadporočnik Doxat iz Postojne. V Varcar Vakufu spi junak prerano spanje. Pri Rogelju imajo padli vojaki spomenik v podobi tri metre visokega obeliska.

Do Jajca sem imel še 331 *km*. Ako vozim še tako slabo, sem računal, moram vendar v dveh urah, torej še pred nočjo tja priti. Zato sem počival do šeste ure, potem pa sem šel zopet občudovat krasno sotesko, ki postaja ravno od Bočaca naprej divjeromantična. Ne samo, da so planine na obeh straneh posebno gigantske, ampak tudi Vrbas se nekam peni in godrnja nad skalovjem, ki se je privalilo od groznih pečin v strugo. Nobenega potnika nikjer, sam sem, zapuščen v tej božji naravi. Zamislim se. Ne vem, ali bi občudoval bolj naravno krasoto ali moderno tehniko, ki je kljubujoč vsem zaprekam izpeljala to cesto tako mojstrski, da ji ni para.

Velik kamen mi pade od desne tik pred kolo. Prestrašen skočim s kolesa, misleč, da me napada kak zloben Turčin. Za tem kamenom jih prileti še nekaj. Visoko gori na razjedenih pečinah zapazim domače koze, katerim je pod nogami uhajalo kamenje, nad njimi pa uzrem pastirje, sedeče na zeleni trati okoli dečka, ki je prav ljubko sviral na dvoigrlico (dvojno piščal). Prehitro sem torej obsodil Turčina. Le naprej! Stene so postajale

tako visoke, da s kolesa nisem mogel pogledati do vrha. 200 do 300 metrov segajo v višino. To so takozvane Bijeje stijene in naprej Vlasinje stijene s prekrasnimi naravnimi, baš v nebo segajočimi obeliski.

Ni še bilo pozno, ko se je v tesni soteski že jelo mračiti. Na ozki nebesni črti daleč pred sabo sem zapazil črne oblake. Gonil sem, kar se je dalo. Le dežja ne! Toda temnilo se je hitro in videl sem, da sem s potjo slabo računal. Vlasinje stijene segajo že tik do reke in se je morala cesta preriti skozi skalo. Ta predor je kratek, ali kmalu pride drugi, izpeljan v krivini, v katerem je črna noč. Naštel sem 130 korakov. Tipajoč okrog sebe, sem lezel skozi temo kakor tat, misleč na tolovaje in hajduke celega sveta. Pečine so se tam vzele prek reke, ki so jo prisilile, da si je poiskala pot v ostrem ovinku proti desni. Ta pečina se imenuje Greben. Zunaj predora je soteske konec in odpre se ti nov svet. Tega sem pa videl le prav malo. Iz predora prideš na lep železen most prek globoko spodaj šumečega Vrbasa. Še enkrat se ozrem, da si vtisnem v spomin to krasno tehniško delo, in vzamem od soteske slovo. Potem pa hitro naprej! Mudi se že, kajti komaj se še vidi. Svetiljke načeloma ne rabim nikdar v tujini, ker obrača človek ž njo pozornost nase. Tam za visokimi planinami je votlo grmelno in prikazovale so se v daljini tudi že ognjene kače. Le hitro, hitro naprej, da uidemo nevihti! Joj, nevihta v gorovju pa strelovod v podobi kolesa pod seboj! Na uro nisem videl več in tudi ne vedel, kako daleč imam še do Jajca. Vprašujem pri tej, pri oni koči. Eno uro še, mi odgovarjajo. Četrt ure pozneje zvem, da imam še tri ure. He, danes ne bom videl Jajca! Le naprej, le naprej, hitro, hitro! Sape mi že zmanjkuje, pa tudi ceste ne vidim več. Grmenje postaja ljutejše in se bliža, bliski me baš dosegaajo. Pa kako se bliska! Cela pokrajina zažari za par trenutkov v električni luči, da razločim najmanjše stvari na gori. Bliski se silo hitro ponavljajo. Na strah pred elementarno silo pozabim, saj je luč, kakršnakoli bodi, moja edina rešitev, sicer bi telebnil v kak prepad ali bi treščil z glavo ob kako drevo. Že srečavam pogostoma ljudi. Drug na drugega vpijemo, da bi skupaj ne trčili. Le urno naprej, le naprej! Grmenje postaja vprav grozno, zemlja se trese, drevesa ječe, v zraku tuli, kakor da bi se Stuhe vojskovale. Pritrdim si čepico, da mi je veter ne odnese. Še četrt ure, mi pravijo. Le hitro, le hitro, noč me goni z ognjenim bičem. Strašno mi zadoni v uho v najbližji bližini. Zabliska se, kakor da bi zapalil cel škopnik. Jezdec Turčin in jaz si gledava komaj za ped narazen v prestrašene oči. Srečno

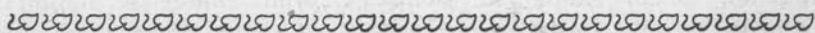

se umaknem. Obema se mudi, ker že padajo debele kaplje po glavi. Še malo pritisnimo! Luči v Jajcu se že prikazujejo. Pa kako se Jajce odmiče! Kar ni moči do njega dospeti. Kaplje so gostejše in brez pardona se mi ulije strašanska ploha za vrat. Hipoma sem do kože moker, potem pa mi ni treba več dirjati. Kar je, to je. Še nekoliko minut — . Privozil sem v Jajce.

Pridem do prve male kočice, nič večje od kolibe, kjer je gorela luč. Kar naravnost noter! Sam dečko kakih štirinajstih let je bil v koči in mi je prav rad dovolil, da pri njem malo povodrim. Rad bi bil dobil rakije, da bi preprečil prehlajenje, namesto žganja pa mi ponudi fantič kave. Ko se dobro ogledam v tem malem, praznem prostoru, šele zapazim, da sem v »kafani«. Ravno prav. Tri cele džezve prav dobre kave izpijem ter plačam zanje celih 30 v. Med tem pa je nevihta malone ponehala. Okoli devetih se odpravim iz male kolibe, da poiščem kak hotel. Dva mala fantiča sta se mi takoj ponudila v spremstvo. Šel sem po temni ulici, katero je nekaj svetilk ravno toliko razsvetljevalo, da sem dobro videl noč okoli njih. Na drugem koncu mesta imajo električno razsvetlavo. Kmalu postoji eden mojih spremljevalcev, kažoč na veliko hišo ob desni. »To je hotel«, pravi. Čitam: »Trappisten-hotel«. »A onaj doli je bolji«, de drugi fantič. Prvi zopet: »Ne, ovaj je bolji«. Kmalu bi se bila stepla. Šel sem za drugim fantičem, ki je moje kolo kar hitro naprej rinil, in po ozkih ulicah in ovinkih prideva na velik, električno razsvetljen prostor z lepimi cvetličnimi nasadi pred »Grand hotelom« ali, kakor ga imenujejo, »Turistovskim hotelom«. Ta je v istini najboljši, ker je last deželnega erarja in ima v osebi J. Tötha, rojenega Madjara, vzglednega najemnika.

Bosenski deželni erar si je v vseh večjih krajih, osobito na glavnih progah zidal hotele z moderno opremo ter jih dal v najem. Najemnik je dolžan storiti vse, kar služi udobnosti, da bi s tem privabili veliko tujcev. Ti najemniki so večinoma Nemci ali Madjari. Kar v takih hotelih nudijo glede jedi in pijače ter zabave, to se ne da prehvaliti. V tem oziru gre bosenski vladi vsa čast.

(Dalje prihodnjič.)

DRUŠTVENE VESTI.

Naši mrtveci. Umril je v Žabnicah na Koroškem župnik in dekan gospod Simon Incko, častni član našega društva. Blagi mož ima mnogo velikih zaslug za naše delovanje, osobito za delovanje na Višarjih, na Lovcu in v Zajezeri. Njegova zasluga je, da je dobilo društvo na Višarjih planinsko

sobo. Navdušeno se je zanimal za naše delovanje in nas je, kjer je mogel, vsestransko podpiral ter se z nami veselil uspehov. — Preminil je tudi po hudi boleznii član Radovljiške podružnice, gospod Jakob Janša, posestnik in trgovec na Dovjem, ki se je za naše delovanje vedno zanimal. Postavil je staro Aljaževo kočo in Kadilnikovo kočo. — Dalje se je preselil na oni svet član našega društva, gospod Janez Nep. Rant, bivši trgovec in hišni posestnik v Polhovem Gradcu, oziroma v Šiški. Njegovo nekdanjo slovečo gostilno v Polhovem Gradcu so ljubljanski izletniki kaj radi obiskovali gredoč s Katarine čez Grmado. Marsikatero veselo uro smo osobito ob začetku delovanja »Slov. plan. društva« tam preživeli. Časten spomin vsem!

Novi člani. Savinske podružnice: Dr. Voušek Fran, c. kr. deželno-sodni svetnik in drž. poslanec v Mariboru. — Šaleške podružnice: Kačič Ivan, uradnik kreditne banke v Ljubljani. Mihelič Kvidon, c. kr. sodni pristav v Vipavi. Pirc Anka, gostilničarka v Št. Petru v Savinski dolini.

Darila za Kamniško kočo. Iz Kamnika: Karel Stare 3 sodčke piva, Blaž Schnabl vso namizno posodo, M. Albrecht železno posodo, Edvard Hajek likerje in konserve, Ana Hermann škač in kuhalnice, Ferdinand Martin 1 steklenico konjaka, I. Kemperle zrcalo in metlo, Josipina Albrecht veliko kastrolo in zajemalnico, Ivan Terpinc 1 pleče, Josip Močnik zdravila za prvo pomoč, Franc Žerovnik v blagu, Fanica Debevc v blagu, Karel Kummer mlin za kavo in samovar, Ivan Žargi 12 brisalk, N. N. brisalke, I. Majdič ščeti, gorčico, 1 steklenico fluida, milo, Janko Grašek stekleno posodo, Janko Koschier kuhinjski nož, vilice in škarje, Josip Janko termometer, I. Weiss ščet, Josipina Vanossi 2 paketa kart, — iz neke kazenske obravnave iz leta 1905. po dr. Krautu 10 kron, kipar Fr. Tončič podobo, Melita Spindler blazino in prevlečke za blazinice, Egida Orožen brisače, rjuhe in blazine, I. Stacul v Ljubljani po Janku Grašku konserve, Andrej Albrecht odpustil svoj račun za verige 6 K 56 h. — Srčna hvala vsem!

Planinski ples. »Slovensko planinsko društvo« v Ljubljani priredi prihodnji predpust, in sicer dne 2. februarja 1907. I. tretji planinski ples v Narodnem domu v Ljubljani. Opozarjamo na to prireditvev tudi zaradi tega, da se bodo druga društva pri svojih prireditvah ozirala na to.

Mozirske koče desetletnico je praznovala Savinska podružnica dne 19. avgusta t. l. Vkljub slabemu vremenu se je zbralo že na predvečer lepo število planincev, med temi tri dame. Zvečer sta gorela dva kresa in pokali so topiči. Drugi dan je lilo, vendar so bili planinci v koči dobre volje ob narodnih popevkih in navdušenih govorih. Videl si zbrane Mozirčane, Šoštanjčane in Gornjegrajce.

Akademično kočo v Koritnici je pričel akademični češko-slovenski krožek graditi meseca septembra. Podjetnik Škvarca se je zavezal, da jo spravi še letos pod streho. Pot do nje pa je uredil in nanovo označil vodnik Črnta že avgusta meseca. Koča bo stala v višini 1350 m nad morjem, oziroma 700 m nad Logom, na kraju, zvanem »Pod jarčkom«. Po načrtu bo imela v pritličju dva, v podstrešju pa enega ali dva prostora. Pristop na Jalovec z bolške strani bo zelo olajšan; misliti bo mogoče tudi na novo zvezo z Mangartom, in nova, letos otvorena slovenska pot iz Trente pod Jalovcem v Koritnico dobi trdno oporo, da se je bodo lotili lahko tudi zložnejši turisti.

Pristop na Kočno od Češke koče po Kremžarjevi poti je bil doslej težaven in utrudljiv sosebno radi tega, ker si moral od Dolške škrbine

plezati nizdolu in se potem vzpenjati po strmih meleh dopod vzhodnega vrhovja. Odbor Češke podružnice je to hojo kar najugodnejše preuredil, ko je dal napraviti s Kremžarjeve poti novo bližnjico na vrh Kočne. Nova pot zapušča Kremžarjevo še na severni (jezerski) strani pred Dolško škrbino in vede po melovitih policah brez znatne potrate višine po dobrem terenu do vrha. Na Kočni si sedaj za dobro uro prej in še si prihraniš tisto dolgočasno in mučno stopicanje po velikih meleh nad Zgornjim Dolcem.

Zveza Češke kočje z Žrelom je sedaj dokaj skrajšana po novi stezi, ki jo je zgradila marljiva Češka podružnica letošnje leto. Steza se odcepi pod drugo serpentino pota, ki vodi na Zgornjo Jezersko Kočno, gre kvišku po varno izklesanih stopnicah do skalnega vogla in čez rob skozi vratca, nato nekoliko pada in dovede končno vodoravno med ruševjem do snega v isti višini, kakor je spodnje ustje Žrela. Gradnjo steze je izvršil vodnik Potočnik z velikim naporom, stala pa je podružnico tudi mnogo stroškov. Z najvišjega mesta te bližnjice je kaj krasen pogled na Češko kočjo in njeno okolico.

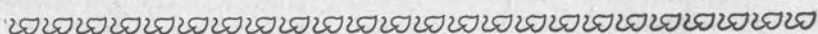
Mozirsko kočjo je Savinska podružnica odnotraj obila z deskami in letvami ter ji pobarvala stene in strop. V kočjo je postavila tudi novo ognjišče, žimnice in drug inventar. Svet okrog kočje je zravnala in studenec obzidala s cementom na vratca.

Obisk koč Savinske podružnice t. l.: Kocbekova kočja 109, Lučka kočja 19, Gornjegrajska kočja 112, Mozirska kočja 120.

Gornjegrajsko kočjo na Menini je popravila Savinska podružnica pred vhomom ter postavila tam nove mize, klopi, ograjo in za kočjo novo drvarnico.

Logarsko dolino je obiskalo 413 tujcev (pri Piskerniku); v Solčavi je bilo pri Šturmu 239, pri Vitežiču 139, v Lučah pri »Raduhi« 418 gostov.

Na Ojstrici je bilo letos 90 turistov.

RAZNOTEROSTI.

Drugi najvišji vrh Julskih planin, Montaž, mora to mesto odslej odstopiti Suhemu plazu. Najnovejše (vojaško) merjenje je namreč dognalo nadmorsko višino Suhemu plazu (Škrlatici) z 2738 m, Montažo pa le z 2735 m, dočim sta merila doslej 2643 m, oziroma 2752 m. Podobne, skoraj neverjetne razlike so se pojavile tudi še pri nekaterih drugih vrhovih Julskih in Kamniških planin. O Grintavcu je itak znano, da je za okoli 9 m prenizko merjen. Turiste gotovo zanimajo take navidezne izpremembe v višinah, zato bomo svoj čas o njih podrobneje poročali. — *lj.*

K nesreči na Mangartu. Kakor se nam iz Podkorena poroča, je bil vodnik Janez Rogar, po domače Korobidelj iz Podkorena tisti, ki je z velikim naporom rešil mlajšega Gödla, ne pa Hoitzinger iz Volčje vasi. Vrli Rogar je dobil od Gödlovega očeta, odvetnika dr. Gödla, zahvalno pismo in tri cekine nagrade.

Slike o planinski slavnosti v Rušah se dobijo pri načelniku Po-dravske podružnice v Rušah, g. Dav. Lesjaku.